

Balipap Ferenc

**Pécs-Meszes társadalmának (közösségének) megteremtéséhez
vezető út fölvázolása**

(Egy kutatás tanulságai alapján megfogalmazható célok és teendők)*
- részlet -

Abból indulunk ki, amit tapasztaltunk és azt célozzuk meg, amit szükségesnek éreztünk s mindemellett szakmailag lehetségesnek ítélünk. Fő konklúziónk, hogy *Meszest, amely sohasem volt Pécs szerves, integráns része, most vagy integrálnia kell a nagyvárosnak, vagy autonómiát kell teremtenie a határára épült valamikori bányásztelepnek.*

- *Meszest szellemi, települési, kulturális, közösségi “rendszerre,” képződménnyé kell szervezni, akként kell artikulálni.* Hellyé, lakó- és közösségi területté, amelynek közmegegyezésen alapuló belső rendszabályai vannak, amely az itt élők mindennapjainak, harmonikus életvitelének megerősítő, biztonságot adó kerete, s amivel azonosulni lehet. Ehhez szükségesek azok, akik megformálják és megjelenítik ezeket a viszonyokat és elveket, és azok, akiknek a nevében, érdekében, megbízásából és támogatásával teszik ezt. *Meszes társadalmát rá kell ébreszteni tehát saját meszesi voltára, saját helyzetére és magárautaltságára.* S egyszersmind – egy átfogó, generális közösségfejlesztő és közösségszervező munka részeként – rá kell döbenteni az itt élőket helyzetük és érdekeik azonosságára, az ezáltal és ebben való közösségük tényére, s arra, hogy milyen sajátos erőforrásaik vannak saját közösségükön belül, nyilvánvalóvá téve, hogy legmegbízhatóbban és legbiztosabban csak erre számíthatnak. Identitást kell teremteni a Meszesen élőkben, minél többekben, Meszes iránt. Ennek vonzó perspektívára kell irányulnia, a jelenlegi gondok és konfliktusok helyi összefogással történő megoldásának lehetőségét kell előrevetítenie. – Vagyis Meszesnek a fölüle elmúlt politikai és gazdasági paternalizmus elvesztésének átmeneti traumája után egy ígéretes jövőjű, hangulatos előváros, kertváros perspektíváját kell magából kisugározni – majd maga által szervezve realitássá, beteljesülő valósággá küzdenie. – Meszesnek társadalommá, települési közösséggé kell fejlesztenie magát, függetlenül attól, hogy a településen való lakás jellege polgárai számára miként strukturálódik, változik vagy állandósul.

* A kutatást 1993 nyarán és 1994. április-júliusában egy – Péterfi Ferenc vezette – közösségfejlesztést tanuló csoport közreműködésével, terepgyakorlatként végeztük. Az elkészült zárótanulmányt (aminek részlete az itt közölt fejezet) *Meszes: település- és közösségkutatás* címmel átadtuk Pécs város polgármesteri hivatalának is.

- *Nyilvánosságot kell teremteni Meszesen és Meszesről.* Mégpedig legalább két pólusút. Az egyik vonatkozásban a meszesieknek mindenbe és mindenhova betekintést (információt) kell kapniuk, ahol az ő életükkel is kapcsolatos kérdésekkel foglalkoznak. (Önkormányzat; állami vagy önkormányzati, ágazati intézmények, szervezetek stb.). Követelniük kell, hogy minden olyan állami és önkormányzati intézmény, hatóság, szervezet, amely Meszesről is rendelkezik adatokkal, információkkal, az ezeket ezentúl szisztematikusan és szeparáltan gyűjtse, s tegye lehetővé, hogy a helyi közösség érdekében Meszesen dolgozók (egyesületek, intézmények, civil és szakmai szervezetek) hozzáférjenek ezekhez a fejlesztői, segítői munkához nélkülözhetetlen ismeretekhez, adatokhoz. Másfelől minden olyan meszesi közéleti, települési történés, esemény, folyamat, gondolat, fórum stb. teljes nyilvánosságát biztosítani kell, ahol meszesiek nyilatkoznak meg saját viszonyaikkal, annak értékelésével vagy fejlesztési lehetőségeivel, kísérleteivel kapcsolatban. Mindennek nyilvánosságot kell kapnia, ami róluk szól és mindennek, amiről ők szólnak. (Alapos vizsgálat alá kellene vonni a Külváros Egyesületet és az általuk alapított, de mostanra elgyengült **Külváros** c. lapot. Ha ezt nem lehet életrekelteni, egy hasonló célú, de a helyi - vagy a helyi fejlesztésben önzetlenül résztvenni hajlandó - erőket ténylegesen összegyűjtő organumot mindenképpen szükséges volna Meszes érdekében megteremteni. - A *Párbeszéd* c. lap egy ilyen közösségfejlesztő irányultságú lapnak nem alternatívája, de nem is konkurenciája.

- *A helyi közösségek (polgári, társadalmi, kulturális stb. szervezetek) szervezését, működését minden eszközzel segíteni kell.* Az azonos élethelyzetűek (azonos értékeszmék vonzásában élők, azonos érdekkörbe tartozók stb.) *önsegítő, önsegélyező, önértékesítő csoportjainak létrehozása* elsőrendű fontosságú feladat Meszesen. Ez tudatosíthatja és manifesztálhatja a tagolt társadalom létét, s adhat keretet, de egyben motivációt is az ezen belüli közösségi céloknak, majd cselekedeteknek. Vagyis a társadalmi különbségek mentén meglévő közösségi azonosságok nyilvánvalóvá válása lehet a közösségtudat, majd az együttes cselekvés elindítója.

Az önsegítő, önsegélyező csoportok mellett az *önkéntes segítők* (laikusok, társadalmi szociális munkások, jótékonykodók stb.) kezdeményezéseit is támogatni kell, ill. ösztönözni az ő szerveződésüket. Ezek a segítségre, támogatásra szorulókat erősíteni, fejleszteni képes csoportok sokféleképpen tagolódhatnak: szomszédsági, területi, korosztályi, célcsoportorientációs, felekezeti, ágazati stb. szempontok vagy kategóriák szerint. Egy részük belső, individuális vagy közösségi indíttatás alapján máris szerveződik, vagy - miként láthattuk - működik is; más részük külső - szociális munkás, hivatali, intézményi, felekezeti, fejlesztői - bátorítást, ösztönzést és közreműködést igényel.

A meszesi viszonyok ismeretében egyik csoportot – tehát sem az önsegítő egyesületeit, sem az önkéntes segítők társulásait – sem lesz könnyű már megszervezni, de ezután majd működtetni sem. A településrész olyan súlyos

mértékben roncsolt társadalmi viszonyaiban és társadalom-építő képességeiben is, hogy a revitalizáció – az egyének és családok, továbbá szomszédság, hivatási, foglalkozási, szabadidős, korosztályi vagy bármely egyéb tagolódású csoportok között – csak a legmélyebb (a legtársadalmasulatlanabb) pontokról indítható. (S itt jegyezzük meg azt is, hogy ha Meszesen ezt az ugyan óriási külső segítséget igénylő, de jelentős helyi – polgári – aktivizálódás nélkül megvalósíthatatlan közösségépítést és közösségfejlesztést nem leszünk képesek beindítani, az esetben semmiféle néven nevezendő eredményt a jelenlegi mélypontról való kijutásban nem remélhetünk. Ha Meszes társadalmának, települési közösségének nem kezdődik el az újjáépítése, nem alakítjuk ki, ill. tesszük érzékelhetővé azokat a valóságos társadalmi és közösségi viszonyokat, amelyeket az emberek maguk alkotnak és működtetnek, s ezáltal gyarapítják és élnek az életüket, akkor csak a felülről és kívülről való megoldás-(csoda!)-várás képzetével éltetjük továbbra is az itteni polgárokat.)

- Mindezek a fentiekben indokoltnak és kívánatosnak mondott lépések természetesen felvetik az *önkormányzás* és/vagy bizonyos *autonómia szükségességét* is. Ezt azonban semmiképpen sem elégséges csupán közigazgatási aspektusból, vagy úgyszintén nem elegendő csak település-önkormányzati vonatkozásban értelmezni. Itt a Bibói értelemben vett társadalom- és közösségfejlesztő dimenziókban kell felfogni az önkormányzatiság és az autonómiák kialakításának követelményét.

(Megint csak utalunk arra, hogy ahol ilyen mélységesen sérült és egészségnek, harmonikusnak egyáltalán nem nevezhet_ a társadalom-szerveződés és a társadalom-test, mint itt Meszesen, ott nem kell tartanunk attól, hogy az előzmények avagy a hagyományok eleve kilátástalanná tennék egy új elvekből fakadó közösségszervezés esélyeit. Éppen ellenkezőleg: Meszes történelmileg szinte folytonos "fenntartottsága" (kitartottságnak se volna talán nagy túlzás nevezni), s ennek mára nyilvánvalóvá lett teljes kudarca, eredménytelensége és perspektívatlansága a legalkalmasabbá teszi Pécsnek ezt a városrészét egy generális újra-társadalmasításra, - immáron nem paternalista fölsőbbégi, hanem autonóm, önkormányzati, alulról építkezési alapon. Ezzel persze nem azt akarjuk állítani, hogy ennek a Meszes-revitalizációnak nincsenek vagy ne lennének súlyos nehézségei, csupán azt hangsúlyozzuk, hogy a volt s a régiből még meglévő helyi társadalom-szerveződési elemek olyan gyengék voltak egy valóságos társadalmi viszonyrendszer szempontjából legerőteljesebb korokban is, hogy ezek most is szervesen létező s az új "szövések" ellenállni tudó jelenlétére nem kell komolyan számítanunk. Arra azonban sokkal inkább, hogy adott esetben az emberek nem kívánnak vagy egyáltalán nem lesznek hajlandók szembenézni saját helyzetük realitásaival, s így azután nem egy kemény önszerveződésre és önfelelmedésre vágnak, hanem a jótékony paternalizmust kívánják vissza életük minden területére...)

Mégis, mindezek ellenére is azt mondjuk, hogy a helyi társadalom szociális dimenzióin kívül (tehát a kívülről segítő, segélyező, gondozó, belülről pedig önszegélyező és önkéntes segítő szerveződések fölött) feltétlenül szükségesnek látszik a településrész közösségi felelősségén és önrendelkezési jogán alapuló autonómiák és önkormányzatok lehetőségének a biztosítása minél több olyan ügyben és területen, amelyek a meszesiek sorsával, boldogulásával kapcsolatosak. (Létező példa ehhez a polgárórség, vagy ígértés lehetőség a Nyugdijasok Klubja.) Természetesen ennek a helyzetnek a megoldását kilátásba helyező autonómia- és önkormányzat-szükségletnek, ill. ezek realizálásának elképzelhető (általunk inkább kívánatos) elemének tekintjük az igazgatási jellegű településrészi önkormányzat (jogilag máris lehetséges) megteremtését is. Erről azonban belátjuk, hogy csak az általunk most itt a helyzetből összeállítani és megindokolni próbált társadalom-és közösségszervező lépések és folyamatok egy bizonyos mértékű előrehaladtával válhat a meszesi polgárok által is felismert – és akkor talán majd igényelt és kikövetelt – tennivalóvá. A településrészi részönkormányzat és autonómia akarása, majd a meszesiek közös önértékének megfelelő megformálása és működtetése – sajnos – legfőljebb csak távlatokban válhat a helyiek részéről kinyilvánított és elérni akart céllá. Pedig ennek alapjáról – ha tudnának ezzel kezdeni – sokkal hamarabb és sokkal garantáltabban érhetnék el érdekeik érvényesítését. Hiszen a jelenlegi önkormányzati konstrukcióban óhatatlanul perifériális jelentőségűvé válik minden Meszessel kapcsolatos kérdés; a város tele van nehéz feladatokkal, Meszesnek pedig csupán egy képviselője ül az önkormányzatban.)

- Evidensnek mondható a meszesi helyzetkép áttekintése után különböző *képzési programok* megszervezésének szükségessége is. Talán legcélszerűbb lenne szervezetileg egy olyan népfőiskolát létesíteni itt, amely az összes képzés iránti igényt összegyűjtené; kapcsolatban állna a Munkaügyi Központtal, hogy tájékozott legyen az átképzésre várók vagy az abban éppen résztvevők köréről is; s emellett folyamatosan információkat – sőt, megrendeléseket, megbízásokat – gyűjtene a vállalkozók, munkaadók köréből, ami által a képzési tartalmakat, arányokat és irányokat tudná gondozni. (Ez a tevékenységprofil persze kitűnően beleillene a meszesi telepen létesített *settlement*, vagyis az Esztergár Lajos Szociális és Családsegítő Intézet funkciójába és munkastruktúrájába is. A történetileg az 1870-es évek vége óta világszerte – s így Magyarországon is – létezett *settlement*ek egyes országokban éppen az ilyen jellegű, tehát a népfőiskola-szerű tevékenységükkel alkottak saját társadalmukban maradandó értékeket.)

Meszesen a képzéseknek nagyon sokféle szintje, célja, módszere, szükséglete, iránya, célcsoportja és lehetősége ismerhető fel. A szakmai átképzések vagy első szakmára való kiképzések, a felnőttoktatás, a rekreációként folytatott ismeretszerzés, a mindennapi életvezetési és a családi élet viteléhez szükséges közhasznú ismeretekkel történő ismeretbővítés, a munkanélküli fiatalok „parkoló pályás”, szociokulturális műveltség-gyarápítása, mind megannyi képzési

feladat, ami törvényszerűen következik mindabból, amivel Meszesen találkozhatunk. A meszesi polgárok – mint általában a magyarországiak – többségének egyéni, családi és közösségi boldogulása nagyrészt attól függ, hogy milyen mértékben tudnak vagyont vagy tőkét szerezni, ennek hiányában munkát vállalni, új munkavállalásra alkalmassá válni, ill. olyan tudások, ismeretek birtokába jutni, ami a boldogulásukhoz nélkülözhetetlen.

Minden bizonnyal alapos okkal feltételezhetjük, hogy a Meszesen gyökeret vert és ezekben a hónapokban működni kezdő Gandhi Alapítványi gimnázium – szervezői és működtetői – csapatában kitűnő partnerre találna egy meszesi képzési projekt, és ennek intézményes kezdeményezése. De ugyanilyen valószínűnek ítéljük azt is, hogy ha valamiféle szerveződés létrejönne Meszesen a képzésbe bekapcsolandók és bekapcsolhatók, s a képzési tartalmak és irányok összeszervezésére, Pécssett nagyon sok segítő szándékú szakembert és egyéb partnert lehetne találni a képzési kurzusok színvonalas végigvitelére. Csak valakinek vagy valakiknek a feladatává (munkaköri kötelességévé) kellene tenni Meszes – szükségletek determinálta – újra-kultúrálásának, új tudásainak a megkonstruálását.

- Akciókat, mozgalmakat kellene indítani, szervezetek, csoportok létrehozását volna szükséges kezdeményezni, amelyek Meszes *építészeti, környezeti, tárgyi és szellemi értékeinek védelmét, korszerűsítését* településrész tekintik feladatuknak. Ennek vagy ezeknek a csoportoknak kellene foglalkozniuk a meszesiek kereskedelmi, infrastrukturális, egészségügyi, szociális, kulturális és minden egyéb ellátásának kérdéseivel, a telepen létesülő és működő vagy a hiányzó intézményes, ill. vállalkozói tevékenységek problémáival.

A tulajdonos- és a gazdatudat, gazdaszemlélet és az ezeken alapuló magatartás csak akkor jelenhet meg, s idővel akkor válhat általánossá Meszesen, ha ezeknek gyakorlati alapja van, ha ténylegesen és valóságosan rendelkezhetnek az emberek saját értékeikkel és tulajdonukkal, érvényesíthetik érdekeiket. S ha ténylegesen viselik nemcsak előnyeiket a rendelkezésükre álló értékeknek, hanem rajtuk van annak minden felelőssége is. (Ezúttal és ehelyen viszont azt indokolt mindehhez hozzáfűznünk, hogy amiként pl. a lakások tulajdonjoga vagy a lakásfenntartási költségek teljes terhe is csak kedvezményekkel, ill. fokozatosan hárítható át a polgárokra, úgy a közösségi létesítmények és terek feletti teljeskörű – fenntartói, üzemeltetői stb. – felelősség is. De affelé, hogy a közösség minél valóságosabban tulajdonosa, birtokosa vagy legalább felelős használója, gyarapítója is lehessen a számára lakóhelyén biztosított közösségi célú javaknak, ugyanúgy el kell indulni minél előbb, miként az egyéb tulajdonfélék esetében ez lényegében már általánosnak mondható.)

Saját környezete használatában, gyarapításában, értékeinek védelmében és szaporításában – csakúgy sokoldalú segítséggel támogatva, mint minden más helyzetében – sokfajta lehetőséget kellene kapnia az itt élő polgároknak; hiszen a környezet, a közösen használt tér és intézmények, valamint az infrastruktúra

lehetnek leginkább azok a területek, ahol az egymásrautaltság, a szolidaritás és az összefogás – tehát végsősoron a közösség – szükségessége a legtöbb ember számára a lehető legpragmatikusabb módon is átélhető.

- Természetesen nem nélkülözheti a megteremtendő helyi kapcsolat- és viszonyrendszer hálózata a *hagyományosan kulturálisnak nevezett területek újjraépítését*_sem. Ez alatt nem elsősorban az elmúlt 4-5 évtizedben kialakult ún. közművelődési, intézményes kultúraterjesztést és tevékenységeket értjük, hanem inkább egy egyedileg, csoportosan vagy kollektívan kijelölt célok irányában meghatározott, önvezérelt, lényegében polgári, társas művelődésként – szabadművelődésként – értelmezhető civil tevékenységet, s ezek intézményesüléseit.

S Meszes társadalmának összetétele (miként a képzések és a szociális jellegű szerveződések szükségességének kérdéseinél már utaltunk erre) még sokáig indokolni fogja, hogy az itt élő polgárok jelentős külső segítséget kapjanak helyzetük, élet-és munkalehetőségeik javításához, s persze kulturális hátrányaik mérsékléséhez is. Meg kellene célozni, hogy a területen lévő művelődési házat a helyi társadalom (egyesületi központként, a társadalmi, közösségi élet centrumaként) a maga számára birtokba – vagy legalábbis üzemeltetésre – átvegye. Ennek valószínűleg csak fokozatos elérésére van mód, hiszen az épület fenntartására – források híján – nincs lehetősége ma még a település közösségének.

- Szükséges utalnunk rá, hogy, a Meszesen főlhalmozódott gondok jelentős részét mindenekelőtt **új munkalehetőségek felkutatásával és létesítésével** tartjuk megszüntethetőnek. Az eredetileg ideköltözött családok többsége tagjainak munkaviszonya révén (többségük a bányászatban vállalt munkájával) jutott hozzá a lakáshoz. De nemcsak a lakást, hanem a megélhetés egyéb feltételeit is munkaviszonyukkal, munkájukkal teremtették meg maguknak az emberek. Miként a statisztikából láttuk, az itt élők többsége az ún. bérből és fizetésből élők kategóriáján belül, s legnagyobb arányban a fizikai munkások köréből került ki. Bár itt legérzékenyebben a bányászat krízisével jellemezhető időktől – s ezt 1993-ban elvégzett felmérésünk is igen jól jelezte – érezhetően megélnékült a lakások bérlőinek és már tulajdonosainak is a cserélődése, azt azonban egyáltalán nem észleltük, hogy ennek következtében az eredetileg itt lakóknál most jobb szociális helyzetű családok érkeznének Meszesre. Sőt, éppenséggel az ellenkezőjéről győződhattünk meg néhány esetben, de az itt élők közhangulata valószínűleg még a valóságos arányoknál is nagyobbban érzékeli az innen „elmenekülők” számát, s jelentősebbnek az ideköltözők miatt keletkező problémákat.

Tényként rögzíthetjük tehát, hogy akár a régi (s ma legnagyobb részt már idős, nyugdíjas) meszesiek, akár az újonnan érkezők, legnagyobb részben a munkájukkal teremtették meg életkörülményeiket, s leginkább ez az út volna járható számukra jelenleg és a jövőben is. Munkaalkalmak teremtésére persze

Meszesen nincs sok kézenfekvő megoldás – ez a városrész mindig is egy alvóváros jellegzetességeit viselte, az itt lakók a környéken lévő munkahelyeken dolgoztak. A szolgáltatások (pl. az idősek és a szociális segítségre szorulóknak az ellátása) azonban – bizonyosan kínálni fog jónéhány munkahelyet már a közeli jövőben is – persze, ha lesz rá megbízó. **A kérdés így leginkább az, hogy az a sok hiány és ellátatlan szükséglet, ami Meszesen halmozódik, vajon mikor válik Pécs egésze számára olyan feszültséggé, amit már nem lesz képes elviselni másként, csak ha megoldja, enyhíti azokat.** (Meszesnek Pécsre romlására, a Meszesen koncentrálódó devianciáknak az egész várost elrontó szétáradására ma nagyon is sok esély látszik. A Meszesen általunk érzékelt – pontosabban: szinte egyáltalán nem érzékelt – a város felől érkező védekezési reflexek sem túlságosan látszanak működni, nemhogy pl. adekvát intézményrendszer fejlesztéssel, bővítéssel találkoztunk volna. Legföljebb a mindig kényelmesebb és kéznél lévő kriminalizálását észleltük a meszesi viszonyoknak – pedig az ottani fejleményeket így leegyszerűsíteni végzetes hiba.)

Pécs jobban járna, az egész város békéjét erősítené, ha a Meszesen élő és dolgozni akaró, munkaképes korú embereket hosszú távon segítené hozzájutni a meszesiek biztonságához – talán minden másik városrész-beliéknél jobban – hozzátartozó munkához.

- S legvégül, de talán mégis legelsősorban tartjuk alapvető kérdésnek a Meszesen elvégzendő szociális-segítő és közösségfejlesztői feladatok szempontjából az eredeti alapítói szándékok szerint a városrész ilyen irányú szükségleteit (az egyetem szociálpolitikai tanszékének szellemi és szakmai bázisára is építve) szakirányú munkával kielégíteni hivatott **Szociális és Családsegítő Intézet működésének immár végleges szabályozását**, a kellő szakmai és szellemi alapokra helyezését.

A kutatás általunk elvégzett szakaszában egyértelmű jelzéseket kaptunk Meszesen arra, hogy a settlement történeti és szakmai hagyományaira alapozott szociális segítői, szomszédsági, közösségi és fejlesztői munkának a jeleit sem érzékelik ma még az erre itt – s ezt ugyancsak sokszorosan igazolva láttuk – nagyon is rászoruló polgárok.

A közösségfeltárási gyakorlati munkában résztvevő egyik kollegánk beszámolóját ezzel a címmel készítette el: **"Meszes egy settlementért kiált."** A kutatásban résztvevők mindegyikének ugyanez volt a véleménye, s ezt mi most itt is csak a leghatározottabban tudjuk nyomatékosítani.

Meszes szociális, társadalmi, gazdasági, települési problémái nem oldódnak meg maguktól, de abban is teljes mértékben biztosak vagyunk, hogy a jelenleg ott kialakult és működő igazgatási, intézményi és szakmai kompetenciákkal sem. Amivel foglalkoznak, az Meszes hatalmas társadalmi, közösségi, gazdasági és szociális problémátömege szempontjából perifériális, részleges, esetkezelő, szegénypolitikai vagy éppen hivatali jelentőségű.

Azoknak a viszonyoknak és okoknak, amelyek a folyton növekvő bajok fő forrásai, nemhogy megoldása, megváltoztatása, hanem feltárása, felderítése érdekében sem észleltünk különösebb erőfeszítéseket. Önmagában ennek a jelenségnek is részletes elemzése lehetne indokolt, de legyen elég itt csupán annyit mondanunk erről, hogy amíg a Meszesen dolgozó intézmények, hivatalok és szervezetek lényegében semmilyen mértékig nem függnék a település közösségétől vagy egy Meszes fejlesztését, revitalizálását programszerűen végző szakmai szervezettől (nemigen tényező az itteni intézmények munkájának értékelésében az általuk megvalósított vagy a közreműködésükkel megoldott meszesi változások minősége és mennyisége), addig maradhat teljesen esetleges az itteni valóságos feladatokban való elmélyedés csakúgy, mint azok teljes megkerülése, netán egy részének kimazsolázása.

Meszes Pécssett tipikusan az a település(rész), ahol legalább egyetlen olyan intézményt (s erre történelmileg legalkalmasabb előképnek, előzménynek és analógiának csak a settlementre tudunk utalni) kellene működtetni, amelyik egy **olyan helyi társadalmi Szolgáltató Központ, ahol minden amiatt, azért van és történik, mert az itt élők azt és úgy akarják, mert az az ő életükből, helyzetükből, tudásukból, érdekeikből stb. következik.**

A settlementnek tehát az (volna) a dolga, hogy folyamatosan feltárja a meszesiek csoportjainak, közösségének a szükségleteit, helyzetét; majd velük együttműködve ebből programokat, projekteket, tevékenységeket, szervezeteket stb. szervezzen; ezekhez szolgáltatásokat, fejlesztési támogatásokat biztosítson vagy segítsen keresni; vegyen részt a helyi (szellemi, anyagi, fizikai, emberi, közösségi, kapcsolati, mentális, erkölcsi stb.) erőforrások felkutatásában és felerősítésében, működőképessé tételében; – vagyis álljon az emberek mellett, az ő rendelkezésükre mindenben, amire nekik szükségük van ahhoz, hogy ügyeikben, dolgaikban, törekvéseikben boldoguljanak.

Ehhez a társadalomszervező, közösségépítő, szociális segítő és fejlesztő munkához az intézménynek nemcsak feladatvállalás, hanem szervezeti, munkaköri vonatkozásban is teljesen nyitottá, flexibilissé, innovatívvá kellene válnia, vagyis saját szervezeti strukturáját, szakmai potenciáljait állandóan a változó (közösségi) szükségletek adekvát és direkt támogatásához kellene rendelnie, alkalmaznia. Ami természetesen fölveti annak a követelményét is, hogy a Szociális és Családsegítő *Szolgáltató* Intézetnek egy ilyen profil funkciójába kerülése esetén lehetőséget kell kapnia arra, hogy ezt a szakmai „készenlétséget”, a feladatok mellé rendelhető szakemberek és szakértők folyamatos beléptetését, minden vonatkozásban akadályok nélkül és gyorsan meg tudja oldani. (Ennek realizálása több módon elérhető: eleve ilyen munkakörökre alkalmazott állandó, főfoglalkozású munkatársak foglalkoztatásától, a nem főfoglalkozásúak, hanem szakértők, projekt-menedzserek stb. team-jeinek a "készenlétben tartásáig", s adott helyzetben való kapacitálásáig, netán ilyen alkalmazási és szervezeti elemeket is tartalmazó szervezeti kombinációkig.)

Mindaz a munka, amit a jelen kutatásunkkal elvégeztünk, ennek felismerései és következtetései, az ennek során szerzett kapcsolatok és információk – az intézet néhány munkatársának hasonló módszerrel és hasonló körből szerzett tapasztalatai mellett – lehet kiindulási alapja a settlement – ma még teljességgel hiányzó – közösségi, közösségfejlesztői munkájának. Hiszen a (jó) közösségkutatásnak is éppen az az egyik specifikuma, hogy gyakorlatilag soha sincs vége: a folytonosan történő gyakorlati munka mellett ez a fajta felmérés, tájékozódás és értékelés is állandóan – a praxissal szinkronban – a napi munka elemévé válva történik. (A közösségkutatás ezért nem igazán elméletileg szeparált kutatási eljárás; ritkán alkalmazzák pl. tisztán elméleti céllal s csupán elméleti szakemberek.)

De fontos itt megjegyeznünk azt is – éppen a meszesi settlement közösségi tevékenységét inspirálandó –, hogy a közösségi felmérésnek ma már Magyarországon is terjedőben van egy olyan, Angliából éppen ez idő szerint áthonosítás alatt lévő ága, amellyel – szociológiai eszközök és technikák alkalmazásával – egy adott település vagy településrész közössége „kutatja meg” önmagát, legkiváltképp azért, hogy a saját fejlesztése-fejlődése érdekében a közösség által kialakítani és alkalmazni kívánt stratégiájához kellően pontos és valóságosan jellemző információkkal rendelkezzen – saját magáról. (Azoknak a személyeknek, csoportoknak, szervezeteknek a nevét és címét csupán azért nem soroljuk fel itt, akikkel – a mi kapcsolatfelvételünk folytatásaként is – az intézet munkatársainak feltétlenül kontaktusba, partneri viszonyba kell kerülniük, ha a meszesi település- és közösségfejlesztés hatalmas munkájába belekezdnek, mert a dolgozat publikussága nem biztosítaná a személyek inkognitóját. Szakmai munkakörülmények között azonban ezekkel az adatokkal – mint ahogy sok más részletkérdésben is – természetesen a legmeszebb menőkig állunk a Szociális és Családsegítő Intézet kompetens munkatársainak a rendelkezésére.)

Hogy tételesen és praktikusán mit tartanánk szükségesnek a Meszesről szerzett ismereteink nyomán a settlement tevékenységébe emelni, erre a kérdésre ez a kutatásunk tapasztalatait a teendőkbe átfordító cél-és feladatcsokor – ennek teljes terjedelme a válasz. Mi, akik ezt a felmérő, egy szakmai intézmény tevékenységéhez is bizonyos szakmai ismereti alapokat adó szándékú tájékozódást és helyzetértékelést elvégeztük, munkánk végén rendíthetetlen meggyőződéssel valljuk, hogy **az általunk elkezdettek folytatása, s az ennek alapján körvonalazott feladatok organizálása, struktúrálása, szakaszolása s persze végrehajtása is a továbbiakban a Meszesre telepített Szociális és Családsegítő Intézet legfontosabb feladatát kell, hogy képezze.** Ha azonban nem ebben az irányban és szellemben, s nem az itt érintett és kifejtett szakmai principiumok – és elköteleződések! – alapján alakítja ki szervezetét, munkarendjét és a dolgozók munkaköreit, majd végzi a településrész nehézsorsú embereinek szakirányú szolgálatát az intézmény – akkor felesleges és indokolatlan settlementnek tekintenünk, mert nem az. S akkor nem felel meg főként – s ez a legnagyobb baj – a városrész lakói szükségleteinek, sem az egyetemi képzés vele

(mint szociális és szociálpolitikai gyakorlóintézettel) szembeni, sem a város által támasztható követelményeknek.

A settlementet (mint szociális és közösségfejlesztő, társadalmi közösségi központot) – meszesi tapasztalatokkal erősített meggyőződéssel mondjuk immár – ugyanúgy föl kell találni, meg kell alkotni egy korszerű, paternalizmuson túli, szükséglet-konform szociális és közösségi munka (nem bürokrácia vezérelt, nem az igazgatás intézményes karmeghosszabbításaként működő) intézmény keretként, amiként Meszes településrész strukturáratlan, integrálatlan, közösségében szervezetlen, érdekérvényesítésben fejletlen – s leginkább mindennek következtében bajlódó – helyi társadalmát vagy ennek kisebb-nagyobb csoportjait, közösségeit; s persze annak a sok és mélységes szociális és mentális konfliktusnak, kielégítetlen szükségletnek a megoldását, feloldását is, melyek az itt lakók nagyon jelentős részének életét ma még alaposan megnehezítik.

A valamikori bányász településre ma egy szociális telepet (szociális laboratóriumot, műhelyt) szükséges a lehető legsürgősebben telepíteni, amelynek

- kiemelt feladatává kell tenni haladéktalanul azt is, hogy segítse elő azoknak a társadalmi, közösségi szerveződéseknek a létrejöttét, amelyek az ő szakmai munkájában hasznos partnerei lehetnek, de amelyek tőle függetlenül is értékes, néha nélkülözhetetlen szociális és közösségi segítséget képesek adni a magukról másként gondoskodni nem tudóknak;

- valamint feladatává kell tenni azt is, hogy a hivatali, igazgatási, önkormányzati szociálpolitika formálóinak, felelőseinek rendszeresen készítsen elemzéseket és javaslatokat (a körzetében élő polgárok helyzetének vizsgálata alapján) arról, hogy saját szakmai kompetenciáin, intézményi teherbírásán és anyagi lehetőségein túl milyen újabb tevékenységeket, szervezeteket vagy éppen intézményeket volna szükséges Meszesen kialakítani.

* * *

Ha aggodalommal teli hangvételünkből, nem túlságosan derűlátó helyzetértékelésünkből, mégcsak nem is a diplomácia nyelvezetébe burkolni kívánt megfogalmazásainkból úgy tünne, mintha menthetetlenek, végzetesen katasztrófálisnak találtuk volna a meszesi helyzetet, akkor ezúton is hangsúlyozzuk: úgy gondoljuk, hogy Meszes ma már elég pontosan érzékelhető, a városban és a Komlói út környékén is sokakat aggasztó lecsúszása, elszlamosodása, gettósodása – nagy áldozatok, sokoldalú összefogások, kemény városi és helyi közösségi erőfeszítések árán **megállítható**. Az a válságos helyzet, ami ma Magyarországon általánosan jellemző – nemcsak a helyi, kis társadalmakra, hanem az országos egészre is – a történelemben egyáltalán nem példanélküli. Jobbára ki is alakultak, ki is próbálódottak azok az eljárások a világban, amelyeket ilyen helyzetek megoldására különböző szakmák művelői

alkalmaznak. Csakhogy az ilyen kemény feladatokra legelőször önmagukat kell alkalmassá tenniük, s nem illő, de még kevésbé indokolt abból kiindulniuk, hogy itt semmi érdemi nem tehető, hiszen mi – akiknek cselekednünk kellene – nem vagyunk képesek a cselekvésre.

A szociális munkában, a szociális szükségletek kielégítésében (a piacon érvényesülni nem képesek tömegei számára) ilyenkor általában határozottan kitisztuló profillal, feladatkörrel jelenik meg egymás mellett

- az állam,
- az önkormányzatok és intézményeik,
- a társadalmi közösségi, szakmai szervezetek és intézmények,
- az egyházak és egyéb (karitatív) segítő szervezetek.

Nálunk általában – s Pécsen, Meszesen is ez a jellemző – az ún. nagyrendszerek zavarai mellett a szolidáris nagy és az integrálni kívánó helyi társadalom, az önszervező és önkéntes segítők csoportok önérvényesítő, önépítő aktivitása hiányzik legjobban ebből a rendszerből; s az állami, önkormányzati, igazgatási és intézményi szintekről ennek a társadalmi önszerveződésnek a sokféle (pénzbeli, jogi szakmai stb.) **fejlesztői felerősítése**, támogatása szintén alig van jelen a hazai gyakorlatban. Amit mi sürgetni szándékoztunk, amiért pereltünk is a meszesi emberek sokaságának vergődését látva, az végsősoron egy olyan **városi szociálpolitika** megteremtése, amelyen belül egy ilyen – a fejlett világban mindenütt megtalálható – szociális munka szint, terület és rendszer (tehát a társadalmi, közösségi, szociális tevékenységek és szervezetek) kialakítása és támogatása is maradéktalanul – azaz a helyi szükségletek parancsolta mértékben – megvalósul.

Ennek hiányát érzékelve kutatásunk – sőt már Meszesről szóló előtanulmányaink – során jutottunk arra a felismerésre, hogy itt nemcsak a szociális viszonyok javítása, az ennek érdekében folyó tevékenységeken belül a közösségi és társadalmi jellegű kezdeményezések támogatása volna szükséges, hanem a teljes meszesi problémakör sokkal inkább igényel az egész településrészre kiterjedő teljeskörű közösségfejlesztői „beavatkozást,” mintsem hogy csak szociális kérdések jobb megoldásáról, eredményesebb szociális szerveződésekéről és ellátásokról lehetne szó.

Igy tehát – ugyancsak utalva a fejlett, polgári társadalmak gyakorlatára – a tények, beszélgetések, vélemények, kutatási adatok, a meszesiektől kapott gazdag információk alapján nyilvánvaló lett előttünk, hogy itt **a helyzet eredendően közösségfejlesztésért kiált**. A másik ok és cél, amiért érveltünk s esetenként végletesebben fogalmaztunk az éppen ez: **az előttünk föltárulkozott Meszes csak alapos, szisztemetikus közösségfejlesztői munkával, széles szakmai településfejlesztői aparátussal és csak hosszú távon látjuk a mai helyzetéből kijuttathatónak**. Emberi kapcsolatokat, viszonyokat, szervezeteket, társadalmat, közösségeket, intézményeket kell építeni a változó (s már most nagy részben

ellátatlan) szükségletek (valamint a romló helyzetek és esélyek) megoldására, kielégítésére. Ennek egy lehetséges *folyamata*:

- feltárni és körülhatárolni a lehetséges célcsoportokat, az azonos érdekű, akaratú, célú, helyzetű vagy értékrendű stb. (együttműködésre képes vagy képessé tehető) csoportokat, amelyek közös célkijelölés után együttes cselekvésre vállalkoznak,
- ennek során megértetni, megmutatni az embereknek, hogy mi a helyzet, s mi miért és mitől van, - (valószínűleg ezen a ponton tér el majd legjelentősebben először az ő értelmezésük a fejlesztőkétől),
- megértetni, megmutatni, feltárni és tudatosítani számukra, hogy milyen meglévő erőik vannak a cselekvéshez, helyzetük megváltoztatásához,
- megértetni, megmutatni, felismertetni, hogy mit lehetséges és mit szükséges tenniük,
- lehetőséget kell találni külső és belső partnerekkel a legkülönbözőbb képzési és vállalkozási projektek beindításához, egyéni és közösségi megoldási utak kidolgozásához és megvalósításához.

Az érzékelt szükségletek és hiányok alapján a fenti folyamatban mit tekintünk a szociális munka és a közösségfejlesztés Meszesen alkalmazandó legfontosabb *eszközeinek és módszereinek*?

Mindenek előtt sokirányú **tanácsadást**: jogi, munkaügyi, munkavállalási, családjogi, közigazgatási, szociális, közismereti, általános műveltségi, politikai, háztartásvezetési, vállalkozási stb. területeken. A meszesi viszonyok és állapotok ismeretében túlzás nélkül mondhatjuk: tanácsadásra van itt szükség az élet minden területén. – S mint mondtuk **képzéseket, képzési porojekteket** kell szervezni, **ügyintézés** kell föl vállalni az emberek legkülönfélébb ügyeiben, **önsegítő, érdekképviselői, érdekérvényesítő, önkéntes segítő, támogató, pártfogó, szomszédsági támogató stb. csoportokat** kell szervezni, **intézményfejlesztést** (létesítést, profilváltást, munkamódszerváltást) és **intézményszervezést** (permanensen) kell kezdeményezni és folytatni, **szervezetfejlesztés- és szervezés, közmunkák szervezése, munkahelyek, munkalehet_ségek, munkaközvetítési szisztémák felkutatása, projektek modellezése, szervezése és lobbizás** a meszesiekért – értük és velük – ezek lehetnek még a fejlesztői munka kezdeteinek eszközei és módszerei. S a következőket majd meghatározza az ezek alkalmazása során szerzett gyakorlati tapasztalat, s – remélhetőleg mihamarabb – a formálódó közösségek és helyi társadalom egyre önállóbb és egyre kiterjedőbb szabad akarata.

Mit tekintünk tehát az itt elvégzendő *munka lényegének*? Egy olyan közösségfejlesztői folyamatot (s ennek konkrét tennivalóiról már részletesen szóltunk ezen elemzésünk első részében), amelyben

- a helyi, meszesi (látens vagy manifeszt) közösség (valószínűleg több is) önállóan vagy szakértő közösségfejlesztői közreműködéssel felismeri helyzetéből fakadó érdekazonosságát, céljait, majd ezt megfogalmazza,

kinyilvánítja, ami után forrásfeltáró, szervezeti és tevékenység jellegű közös cselekvésbe kezd; ennek során

- felkér vagy elfogad közösségszervezői, közösségfejlesztői vagy egyéb profilú közösségi szakember(ek)e)t, közösségi munkás(oka)t, saját céljai eléréséhez igényelt szakértői jellegű támogatás(o)k időleges vagy tartós szolgáltatására.

Hisszük tehát, hogy Meszes **ma még** Pécshez integrálva vagy részleges, esetleg teljes autonómiájával (ezt az érintetteknek kell eldönteniük) olyan településsé alakítható, ahol tudnak és képesek is értelmesen élni és együttélni az emberek. Bár mindennek megvalósítását megtervezését, feltételeinek megteremtését, majd a kivitelezését valójában Pécs város egyik legkeményebb feladatának tekintjük a következő évtized(ek)ben...

...Ami valaha is csak akkor következhet el, ha minél előbb belekezdünk.